

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ ОЦІНЕННЯ РИЗИКУ В ПРОЦЕСІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Братюк В.П., Ковач Х.М.

Мукачівський державний університет

Стаття присвячена вивченню особливостей організації фінансового моніторингу в страхових компаніях. Досліджено особливі фактори, які сприяють зростанню ризику використання страхових компаній в процесі легалізації доходів. Також значну увагу звернено на загальні критерії ризиків для страхових компаній. Крім того, було розглянуто ефективність проведення оцінки ділової репутації страхувальника згідно вимог національного законодавства, що сприятиме позитивній побудові внутрішнього моніторингу. Також в статті розглянуто особливості організації фінансового моніторингу в страхових компаніях. Побудована модель оцінювання ризику використання страхової компанії її клієнтами для легалізації доходів, що дозволяє знизити ризики організації фінансового моніторингу.

Ключові слова: страхова компанія, страховий ризик, легалізація доходів, фінансовий моніторинг, клієнт.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України, одним з динамічних секторів фінансових послуг є послуги на страховому ринку. Пріоритетними функціями держави на ринку страхових послуг є створення оптимальних умов для діяльності страхових компаній з одночасною мінімізацією ризиків використання страхових компаній для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму. Важливість побудови ефективного механізму протидії легалізації доходів на страховому ринку визначається, наприклад, тим, що в 2011-2013 рр. понад 70% повідомлень про підозрілі фінансові операції від небанківських установ було подано саме страховими компаніями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні проблеми та перспективи розвитку національної системи фінансового моніторингу в Україні знайшли своє відображення в працях багатьох науковців, зокрема С. Г. Гуржія [1], С. О. Дмитрова [2], В. М. Кірсанова [3], С. О. Синяньського [4] та інших. В той же час невирішеними остаточно залишаються питання оцінювання ризику використання окремих суб'єктів фінансового моніторингу для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Невирішені раніше частини проблеми. На сьогоднішній момент часу невирішеними остаточно залишаються питання оцінювання ризику використання окремих суб'єктів фінансового моніторингу для легалізації доходів.

Мета статті. Особлива увага в даній статті зосереджується на обґрунтуванні можливостей використання моделі оцінювання ризику у процесі фінансового моніторингу страхової компанії її клієнтами для легалізації доходів.

Основні результати дослідження. Сучасні зміни в регулюванні функціонування фінансових установ привертають все більше уваги до управління ризиками страхових компаній. При цьому постає гостра необхідність у створенні нових методів розв'язання прикладних задач у ризик-менеджменті – побудови адекватних математичних моделей фінансових процесів і відповідних ризиків, обчислення оцінок можливих втрат, прогнозування подальшого розвитку фінансових процесів та мінімізація ризиків.

Інформаційне поле відіграє провідну роль в забезпеченні ефективності внутрішнього і обов'язкового фінансового моніторингу в будь-якій фінансовій установі. Актуальність розгляду організації фінансового моніторингу в страховій діяльності пояснюється не лише значними обсягами страхових послуг, але й специфікою страхової діяльності, в тому числі можливістю віддаленого надання стра-

хових послуг через страхових агентів, які діють від імені та за дорученням конкретної страхової компанії. Оптимізація бізнес-процесів в діяльності страхової компанії можлива за рахунок раціонального підходу до проведення фінансового моніторингу з урахуванням ризикорієнтованого підходу.

В Україні чинниками формування системи фінансового моніторингу є високий ступінь тінізації економіки, корупція, нерозвиненість фінансового ринку, дублювання повноважень різними органами й відомствами, низька автоматизованість та обмін інформацією, недосконалість законодавчого й організаційного забезпечення, що впливає на ефективність координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, а імплементація світових стандартів і практики протидії легалізації доходів не має практичного інструментарію реалізації.

Враховуючи існуючі особливості в наданні фінансових послуг різними фінансовими установами, для оцінювання ефективності національної системи фінансового моніторингу України залишається актуальним розроблення системи оцінювання ефективності фінансового моніторингу як загалом на макрорівні, так і в межах окремих сегментів фінансової системи.

За існуючих ознак сумнівності фінансових операцій, які законодавчо визначені для організації внутрішнього фінансового моніторингу, очевидним є складність їх обґрунтування й обрання, оскільки в умовах ринкової економіки фактично неможливим є доведення заплутаного або незвичного характеру фінансової операції чи сукупності пов'язаних між собою фінансових операцій, що не мають очевидного економічного сенсу або очевидної законної мети, а також невідповідності фінансової операції характеру та змісту діяльності клієнта, без проведення фактичної перевірки наведених даних.

Тому виділення повідомлень про підозрілі операції має базуватися на ризикорієнтованому підході та передбачати виділення трьох рівнів ризиків, що будуть формуватися відповідно до рівня ділової репутації ініціаторів та учасників фінансових операцій:

- бездоганної;
- ризикової;
- сумнівної.

Для бездоганної ділової репутації фінансовий моніторинг не повинен проводитися ні на рівні обов'язкового, ні на рівні внутрішнього фінансового моніторингу. Фінансовому моніторингу мають підлягати операції з оціночним і високим рівнем ризику використання коштів у процесі легалізації доходів.

Особливими факторами, які сприяють зростанню ризику використання страхових компаній в процесі легалізації доходів є:

- характер діяльності страховиків та страхувальників, яка часто виходить за межі вітчизняного страхового ринку;
- специфіка страхових продуктів;
- використання страхових компаній як фізичними, так і юридичними особами;
- перевищення темпів росту загального страхування над темпами росту страхування життя.

Найбільша чисельність повідомлень про підозрілі фінансові операції та найбільша кількість порушень в сфері фінансового моніторингу серед небанківських фінансових посередників припадала саме на страхові компанії. Окремі індикатори можливої участі особи в процесі легалізації доходів з використанням страхового сектору можна визначити наступним чином:

- отримання страховою компанією страхового платежу, нарахованого на безпідставно високих тарифах;
- навмисне забезпечення перетворення у готівкову форму страхових платежів (страхових внесків, страхової премії та відшкодування) напрямку чи шляхом перерахування з або на рахунки підприємств;
- наявність ознак фіктивності господарської діяльності економічного суб'єкта;
- наявність значних сум готівки, які використовуються в господарській діяльності економічного суб'єкта;
- навмисне приведення господарської діяльності економічного суб'єкта до неплатоспроможності або банкрутства;
- неналежне ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності і організація внутрішнього контролю;
- заплутані умови угод між економічними суб'єктами та фізичними особами, про які відсутні інформаційні відомості.

Загальні критерії ризиків для страхових компаній наведено в Наказі Державної служби фінансового моніторингу України від 03.08.2010р. № 126 «Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» [5]. Вони передбачають оцінку особливостей географічної респекції клієнта, ризик клієнта та ризик продукту (товару або продукції).

В даний час фундаментальні дослідження індикаторів легалізації доходів на страховому ринку не проводяться. Для об'єктивної оцінки ризиків участі клієнта в легалізації доходів страхова компанія повинна побудувати економетричну модель на основі ризику, яка б враховувала як особливості діяльності клієнта, так і його фінансовий стан, специфіку контрагентів, географію діяльності, економічну доцільність окремих операцій. Дана модель має узгодити алгоритми проведення фінансової операції на рівні внутрішнього фінансового моніторингу страхової компанії.

Для оцінки ризиків участі клієнта в легалізації доходів пропонується використовувати у страховій компанії систему «червоних прапорців» (індикаторів) відхилення від нормальних умов діяльності та можливих прихованих загроз. Законодавчою основою виділення даних індикаторів ризику участі клієнта в легалізації доходів через страхову компанію є як національні нормативні документи, так і міжнародні рекомендації в сфері фінансового моніторингу: «Керівництво з питань підходу, заснованого на оцінці ризику, щодо боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму» («Guidance

on the Risk-Based Approach to combating money laundering and terrorist financing»). Розробник – FATF, червень 2007 року [7]; «Підхід, заснований на оцінці ризику: керівництво для установ, що надають грошові послуги» («Risk-Based Approach: Guidance for Money Service Businesses»). FATF, липень 2009 року [8]; Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» [9]; Наказ Державного департаменту фінансового моніторингу Міністерства фінансів України «Про затвердження деяких форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу» від 13.05.2003 р. № 48.

Відповідність одному чи кільком індикаторам може свідчити про зміну рівня ризику участі в легалізації доходів страхувальника. Дана оцінка індикаторів в страхових компаніях має бути формалізована та проводитися з визначеною періодичністю на постійній основі, що забезпечить ефективну організацію системи внутрішнього фінансового моніторингу в страховому секторі.

Індикатори ризику участі клієнта в легалізації доходів через страхову компанію загалом відповідають визначеним ознакам сумнівності фінансових операцій, що дозволяє провести гармонізацію побудови внутрішнього і обов'язкового фінансового моніторингу. Оскільки більшість фінансових операцій оформлюються через автоматизовані системи, існує реальна ймовірність проводити внутрішній фінансовий моніторинг операцій зі страхувальниками в автоматичному режимі, тому страховики матимуть змогу надавати своєчасно 100% звітності про підозрілі фінансові операції на електронних носіях.

Для подальшої систематизації даних, отриманих в процесі виявлення і фіксації індикаторів ризику участі клієнта в легалізації доходів через страхову компанію, необхідно є побудова системи аналізу отриманих даних. На основі аналізу анкети страхувальника можливим є отримання бальної оцінки ризиків для окремого страхувальника з урахуванням накопиченої інформації про його діяльність з інших фінансових установ, в першу чергу банків. Оскільки існують окремі обмеження щодо передачі інформації про клієнта, стан його банківських рахунків, фінансовий стан, контрагентів, то фактичною можливістю узагальнення інформації в єдиний банк даних є її систематизація на базі Державної служби фінансового моніторингу України.

Проведення оцінки ділової репутації страхувальника згідно вимог національного законодавства сприятиме ефективній побудові внутрішнього моніторингу. Для підвищення ефективності внутрішнього фінансового моніторингу в страхових компаніях розроблено економетричну модель оцінювання ризику використання страхової компанії її клієнтами з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, яка поєднує регресійний аналіз та скорингову оцінку кількісних і якісних індикаторів ризику страхувальника:

$$\ln(p/(1-p)) = a_0 + a_1 K_1 + a_2 K_2 + a_3 K_3 + a_4 K_4$$

$$K_{i,i=1/4} = K_e - FR_i \cdot R_i$$

де p – імовірність виникнення ризику використання страхової компанії її клієнтами з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом;
 a_0, a_1, a_2, a_3, a_4 – параметри регресійного рівняння, що розраховуються методом найменших квадратів;

$K_{i,i=1/4}$ – відповідно кількісні оцінки ризику участі страхувальника в процесах легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, залежно від ділової репутації, відповідності параметрів страхової угоди

профілю та масштабом його діяльності, часового лагу між укладенням страхової угоди та виплатами по ній;

K_e – еталонне значення кількісної оцінки ризику участі страхувальника в процесах легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом;

R_i – ризик проведення операції з легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, страхувальником, що визначається страховиком експертним шляхом за відповідними критеріями в балах від 1 до 3 по мірі його зростання відповідно до внутрішніх положень проведення фінансового моніторингу в страхових компаніях та нормативно затверджених критеріїв ризику легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом;

FR_i – кількісна оцінка відхилення відповідних параметрів досліджуваного клієнта страхової компанії від еталонного (з бездоганною діловою репутацією), що вимірюється в балах від 0 до 100 в міру збільшення відхилення.

Дана економетрична модель дозволяє виділити ініціаторів фінансових операцій зі статусом «підозрілий страхувальник», які мають більш поглиблено вивчатися службами внутрішнього фінансового моніторингу страхових компаній.

Окремі з запропонованих критеріїв є якісними і загалом доповнюють кількісну оцінку індикаторів ризику участі клієнта в легалізації доходів через страхову компанію. Решта показників визначається страховою компанією на основі використання економетричної моделі та експертного оцінювання з урахуванням загальної тенденції ринку, якісних та кількісних параметрів страхувальника.

Ранжування всієї сукупності страхувальників за рівнем ризику використання страхової компанії її клієнтами з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, дозволяє визначити юридичну особу як підозрілого клієнта.

Удосконалений порядок побудови економетричної моделі оцінки індикаторів ризику участі клієнта в легалізації доходів через страхову компанію дозволяє ефективно оцінювати ризики участі страхової компанії та її клієнтів в процесі проведення анкетування клієнта, його ідентифікації та вивчення фінансово-господарської діяльності.

При цьому служба внутрішнього моніторингу страхової компанії повинна звертати увагу на по-

глиблене вивчення діяльності клієнтів, що не відповідають адекватній оцінці відповідності ділової репутації, фінансовому стану та регіонально-галузевій діяльності страхувальника.

Оскільки страхова компанія в рамках своєї діяльності не має змоги періодично отримувати інформацію про особливості фінансової діяльності страхувальника з банківських установ, що його обслуговують, доцільним є поглиблення координації діяльності учасників національної системи фінансового моніторингу України, зокрема в процесі проведення анкетування, ідентифікації і надання страхових послуг страховою компанією, банківсько-го обслуговування, накопичення і аналізу даних та проведення слідчих дій, в тому числі Державною службою фінансового моніторингу України.

Висновки. Отже, для підвищення ефективності внутрішнього моніторингу в страхових компаніях запропоновано побудову економетричної моделі виявлення і фіксації індикаторів ризику участі страхувальника в легалізації доходів, яка включає кількісні і якісні індикатори («червоні прапорці») і всебічно характеризує діяльність страхувальника. Економетрична модель оцінювання ризику використання страховика його клієнтами з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом базується на поєднанні регресійного аналізу та скорингових оцінок кількісних і якісних індикаторів ризику страхувальника.

Побудована економетрична модель оцінки ризику участі страхувальника у легалізації доходів через страхову компанію дозволяє виділити ініціаторів зі статусом «Підозрілий страхувальник» на основі ризик орієнтованого підходу і проводити щодо нього поглиблене дослідження.

Отже, оцінка стану розвитку національної системи фінансового моніторингу за останні декілька років надасть можливість визначити напрямки її розвитку, системні особливості, визначити секторальні проблеми організації внутрішнього фінансового моніторингу та напрямки їх усунення, розробити методику оцінювання ризиковості участі фінансових установ страхового сектору й учасників ринку цінних паперів у процесі легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, що буде здійснено в наступних дослідженнях.

Список літератури:

1. Гуржій С. Г. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти / С. Г. Гуржій, О. Л. Копиленко, Я. В. Янушевич та ін.: – К.: Парлам. вид-во. 2005. – 216 с.
2. Дмитров С. О. Моделювання оцінки ризиків використання послуг банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму / С. О. Дмитров, О. В. Меренкова, Л. Г. Левченко // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 1. – С. 54-59.
3. Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму: навч. посіб. / С. Г. Гуржій, С. М. Ключке, В. М. Кірсанов та ін.; Держфінмоніторингу України. – К.: Такі справи, 2008. – 560 с.
4. Синянський С. О. Удосконалення національної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах посилення інтеграційних процесів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 / С. О. Синянський. – К., 2005. – 20 с.
5. Наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 03.08.2010 р. № 126 «Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sdfm.gov.ua>
6. Методичні рекомендації щодо здійснення страховими установами внутрішнього фінансового моніторингу з використанням критеріїв ризику, затверджено Наказом Державного комітету фінансового моніторингу України від 9 жовтня 2009 р. № 143. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sdfm.gov.ua>
7. Guidance on the Risk-Based Approach to combating money laundering and terrorist financing: Financial Action Task Force (FATF) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>
8. Risk-Based Approach: Guidance for Money Service Businesses [Електронний ресурс]: Financial Action Task Force (FATF) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>
9. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Куришко О.О. Економетрична модель оцінювання ризику використання страхової компанії її клієнтами для легалізації доходів / О.О. уришко // Вісник української академії банківської справи. – 2013. – № 2(35). – С. 106-107.

Братюк В.П., Ковач К.М.

Мукачевский государственный университет

ПРИМЕНЕНИЕ МОДЕЛИ ОЦЕНКИ РИСКА В ПРОЦЕССЕ ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА

Аннотация

Статья посвящена изучению особенностей организации финансового мониторинга в страховых компаниях. Исследованы особые факторы, которые способствуют росту риска использования страховых компаний в процессе легализации доходов. Также значительное внимание обращено на общие критерии рисков для страховых компаний. Кроме того, были рассмотрены эффективность проведения оценки деловой репутации страхователя согласно требованиям национального законодательства, что будет способствовать положительному построению внутреннего мониторинга. Также в статье рассмотрены особенности организации финансового мониторинга в страховых компаниях. Построенная модель оценки риска использования страховой компании ее клиентами для легализации доходов, что позволяет снизить риски организации финансового мониторинга.

Ключевые слова: страховая компания, страховой риск, легализация доходов, финансовый мониторинг, клиент.

Bratiuk V.P., Kovach K.M.

Mukachevo State University

APPLICATION OF THE MODEL OF RISK ASSESSMENT DURING FINANCIAL MONITORING

Summary

The article is devoted to the study of features of financial monitoring in insurance companies. The specific factors that contribute to the growth of the risks of insurance companies in the process of legalization of proceeds are investigated. Also great attention is paid to the general criteria of risks for insurance companies. The article considers the effectiveness of evaluation of business reputation of insurer under the national law to facilitate the efficient construction of internal monitoring. Also the article deals with the features of financial monitoring of insurance companies. The model of risk assessment for clients using their insurance company to legalize income is constructed, thus reducing the risk of financial monitoring.

Keywords: insurance company, insurance risk, legalization of income, financial monitoring, client.

УДК 343.21

СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ТА НАУЦІ

Бурдонос Л.І.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

У статті досліджуються стан та перспективи розвитку сучасних організаційних форм інтеграції науки і виробництва, охарактеризовано їх значення в економічному поступі. Доведено необхідність глибокого наукового осягнення основного об'єкта дослідження – інноваційної діяльності, як одного з головних рушіїв розвитку суспільства, зокрема продуктивне в пізнавальному плані вивчення виникнення і диференціації нових організаційних форм інноваційної діяльності. Визначено систему взаємозв'язків між різними інноваційними проявами у вищій освіті та виробництві. Проаналізовано способи впливу освітніх інноваційних систем на економіку. Наведено приклади ефективного застосування системної та дослідкової державної політики іноземних країн, спрямованої на активізацію інноваційних процесів у системі вищої освіти.

Ключові слова: інноваційні форми, інноваційна діяльність, інтеграція науки і виробництва, економіка знань, якісна освіта.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність – важлива складова економічного життя, адже саме вона сприяє ефективному, успішному розвитку економіки будь-якого типу. Важливість інновацій в економічному розвитку зумовила активне впровадження інноваційних технологій і, відповідно, виникнення та розвиток різноманітних організаційних форм інноваційної діяльності.

Інноваційна освітня діяльність передбачає розвиток творчого потенціалу педагогів і стосується не лише створення та поширення новизни, а і зміни у способі діяльності, стилі мислення учасників навчально-виховного процесу. Вона передбачає відхи-

лення від норми, стандарту, визнаного в конкретних соціально-економічних умовах, і залежить від двох факторів: сили інноваційних процесів та характеру їх відносин з навколишнім світом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми інноваційних технологій займалося багато вітчизняних та зарубіжних вчених: В.П. Стадник, М.П. Денисенко, Л.І. Михайлова, П.Л. Микитюк, С.Г. Турчін, Н.В. Краснокутська.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості публікацій за цією тематикою, все ще залишається багато не висвітлених питань, які стосуються фор-